

Maria Wtorkowska
Uniwersytet w Lublanie

PROBLEMY FONETYCZNE SŁOWEŃCÓW UCZĄCYCH SIĘ JĘZYKA POLSKIEGO

Słowa kluczowe: fonetyka, błąd fonetyczny, system samogłoskowy, system spółgłoskowy

W artykule przedstawiono zagadnienia dotyczące problemów fonetycznych, jakie napotykają słoweńscy studenci w początkowej fazie nauki języka polskiego. Przed Słoweńcami uczącymi się języka polskiego stoi szereg problemów ortofonicznych, wynikających z samego zróżnicowania polszczyzny, np. norma wzorcowa *fizyka* norma użytkowa *fizyka* czy wymowa samogłosek nosowych, np. *wziął*, *pączek*, *wąs* [vzoÁ, pošček, v"s], bezdźwięczną wymową wygłosowych spółgłosek dźwięcznych, np. obraz [obras], upodobnieniami w grupach spółgłoskowych, np. *dziewczyna* [P'efčyna], jak i różnic między językiem rodzimym, a przyswajanym, np. wymowa głosek, których nie ma w rodzimym systemie słoweńskim, np. *q*, *e*, *ł*, dwu- lub trójznaki odpowiadające jednej głosce: *chłopak* [χÁopak] *dziadek* [P'adek], różne oznaczanie ortofoniczne tego samego dźwięku, np. [u]: *kura* – *góra*, [χ]: *hak* – *chodźć*, [ž]: *rzeka* – *žaba*, [ć]: *ciocia*, *ćwiczenie*, *miedź*. Artykuł ma charakter porównawczy, a więc może być pomocny w pracy dydaktycznej polskich lektorów ze słoweńskimi studentami.

W artykule zaprezentuję kilka zagadnień dotyczących problemów fonetycznych i ortograficznych, jakie napotykają Słoweńcy w początkowej fazie przyswajania języka polskiego. Nauka fonetyki języka obcego odgrywa bardzo ważną rolę w procesie glottodydaktycznym, należy więc dostrzegać jej istotne znaczenie i wagę. Poprawna wymowa fonetyczna ułatwia i przyspiesza proces komunikowania się. Ludzie, którzy bez większych problemów przyswajają sobie zasady wymowy danego języka, szybciej i odważniej zaczynają się nim posługiwać. Przy uczeniu (się) języka powinniśmy zwracać uwagę, aby zasłyszane wyrazy umieć połączyć z odpowiednim zapisem ortograficznym. Praktyka w nauczaniu języka polskiego Słoweńców potwierdza, że studentów satysfakcjonuje poprawne artykułowanie wyrazów i wręcz oczekują poprawiania błędów fonetycznych. Błąd fonetyczny polega na nieprawidłowym wymawianiu wyrazów, np. *są*, *oryginał* jako: **som*, **orginał* lub na użyciu wyrazów w zniekształconej postaci, np. **dywiacja* zamiast *dewiacja*. Jako błędy fonetyczne traktuje się też niewłaściwe akcentowanie wyrazów, np. za *granicą*, *kopuła* zamiast: za *grani-*

ca, *kopuła*. Błąd ortograficzny zaś polega na napisaniu wyrazu lub wyrażenia w sposób niezgodny z obowiązującą normą ortograficzną.

W niniejszym artykule scharakteryzuję system fonetyczny języka polskiego i słoweńskiego, wskazując podobieństwa i różnice obydwu systemów językowych. Różnice będą punktem wyjścia do zaprezentowania i opisanie sytuacji, w których słoweński student będzie miał problemy z artykułowaniem polskich wyrazów.

1. SYSTEM SAMOGŁOSKOWY JĘZYKA POLSKIEGO I SŁOWEŃSKIEGO

Język słoweński ma osiem samogłosek ustnych [í é ê á ô ó ú ə], które realizowane są w piśmie przez pięć liter *a, e, i, o, u*. W języku polskim mamy sześć samogłosek ustnych [a e i o u y] oraz dwie samogłoski nosowe *ą* i *ę*, które są realizowane w piśmie przez następujące litery *i, y, u, e, ę, o, a, ą*. Różnice w systemach samogłoskowych obydwu języków polegają na tym, że w języku polskim obok samogłosek ustnych występują samogłoski nosowe *ę* i *ą* oraz samogłoska *y*, których nie posiada język słoweński. W języku słoweńskim zaś mamy obok średniej przedniej *e*, a więc wąskiego *é* i średniego tylnego *o*, a więc wąskiego *ó*, także średnią, obniżoną, przednią głoskę *e*, tj. szerokie *ê*, średnie, obniżone, tylne *o* – szerokie *ô*, i średnią nieco obniżoną półgłoskę *ə*. Porównaj poniższą tabelę, przedstawiającą system samogłoskowy języka polskiego i słoweńskiego.

Samogłoski w języku polskim				Samogłoski w języku słoweńskim		
		przednie	tylne		przednie	tylne
wysokie	ustne	i y	u (ó)	wysokie	i	u
średnie	ustne	e	o	średnie	e	o
				średnie obniżone	ə	
	nosowe	ę	ą		ê	ô
niskie	ustne	a		niskie	a	

W języku słoweńskim aktualne jest zjawisko iloczasu, a więc ważny jest czas wymawiania samogłosek, pozwalający wyróżnić w języku samogłoski długie i krótkie. Długie są zawsze pod akcentem, krótkie mogą być akcentowane lub też nie. Wąskie *e* i *o* są zawsze samogłoskami długimi i akcentowanymi [é ó], jak w wyrazach: *léto* ‘rok’, *šést* ‘sześć’, *nós* ‘nos’, *senó* ‘siano’. Wąskie *e* przed spółgłoską *r* przybliża się w wymowie do samogłoski *i*: *večér* ‘wieczór’, *méra* ‘miara’. Samogłoski *i, a, u* oraz szerokie *e* i *o* mogą być samogłoskami długimi [í á ú ê ô] – wtedy są zawsze pod akcentem, jak w wyrazach: *píka* ‘kropka’, *sín* ‘syn’, *máti* ‘matka’, *sám* ‘sam’, *múha* ‘mucha’, *lúč* ‘światło/lampa’, *têta* ‘ciocia’, *mêja* ‘granica’, *vôda* ‘woda’, *sinôvi* ‘synowie’, lub krótkimi. Jeśli są krótkie, mogą być albo akcentowane [î â û è ò], por. *sît* ‘syty’,

brāt ‘brat’, *krùh* ‘chleb’, *kmèt* ‘chłop/rolnik’ – *jèj* ‘jedz’, *snòp* ‘snop’ – *nòv* ‘nowy’, albo nieakcentowane [i a u e o], por. *imé* ‘imię’, *planína* ‘połonina’, *ubíti* ‘zabić’, *ríbe* ‘ryby’ – *smejáti se* ‘śmiać się’, *loví* ‘łowi/łapie’. Półgłoska *e* jest zawsze krótka, może być akcentowana [ɛ], jak w wyrazach: *pes* ‘pies’ [pɛs], *temna* ‘ciemna’ [tɛmna], bądź nieakcentowana [ə], jak w wyrazie *priden* ‘grzeczny’ [prídən].

Porównaj poniższą tabelę, przedstawiającą słoweński system samogłosek długich, krótkich, akcentowanych i nieakcentowanych.

Samogłoski akcentowane		Samogłoski nieakcentowane
í ú	ì ù	i u
é ó		
ê ô	è ə ò	e ə o
á	à	a
Samogłoski długie	Samogłoski krótkie	

W języku słoweńskim postać wymawianiowa głóski uzależniona jest od długości samogłoski i od akcentu. Wąskie, długie, nieakcentowane *e* ma artykulację zbliżoną do *i* w pozycji przed sonantem *r*, stąd też słoweński student w początkowej fazie uczenia się języka polskiego podobnie artykułuje tę samogłoskę w wyrazach polskich, np. *ser* ‘sir’ [sér], jak w rodzimym wyrazie słoweńskim *méra* ‘miara’.

Problemem dla Słoweńców jest również nieistniejąca w systemie słoweńskim samogłoska *y*, której artykulacja w początkowej fazie uczenia pokrywa się po prostu z głóską *i* lub czasem ulega redukcji, np. w przedrostkach: *w(y)chodzić*. Należy również zwracać uwagę na różnice w zapisie graficznym, szczególnie słów podobnych w obu językach, np. *ryba* – *riba*, *fryzjer* – *frizer*. Redukcji bądź nieco innej artykulacji ulega również polska głóska *e* najczęściej w pozycji przed spółgłóską w zakończeniu wyrazów – wymawiana jest wtedy jak słoweńska półgłoska *e* [ə], np. wyraz *przyimek* ‘predlog’ jako [pšyĩimək] *przysłówek* ‘prislov’ [pšysÁuvək], lub w wygłosie przed kolejnym wyrazem zaczynającym się na spółgłoskę lub grupę spółgłósek, np. *przeze mnie* ‘zara-di/čez/skozi mene’ [pšezəmn'e].

Spory problem stanowią dla Słoweńców samogłoski nosowe, dlatego trzeba uświadomić studentom, że w zależności od ich pozycji w wyrazie zmieniają się cechy artykulacyjne samogłósek nosowych, np. nosówkę *a* [“] pochodzącą od *o*, a nie *a*, na co wskazuje jej graficzny zapis, można wymawiać w zależności od pozycji: przed spółgłóskami zwartymi *t*, *d* i zwartoszczelinowymi *c*, *dz* jako [on], tak jak w wyrazach: *chcąc*, *pieniądze*; przed *ć*, *dź* jak [oń], jak w wyrazie *wziąć*, przed spółgłóskami *k*, *g* jak [oŋ], z *ŋ* tylnojęzykowym, jak w wyrazach: *łąka*, *pstrąg*, przed spółgłóskami miękkimi *k'*, *g'* jak [oŋ'], jak w wyrazach: *łąki*, *pstrągi*, a na końcu wyrazu prawidłowa jest wyłącznie nosowa artykulacja [-“], np. *idą drogą*. Samogłoska nosowa *ę* natomiast może być artykułowana jako

[en] w pozycji przed spółgłoskami *t, d, c, dz*, jak w wyrazach: *ręce, pamiętać*, jako [eń] przed *ć, dź*, jak w wyrazach: *pięć, będzie*, jako [eŋ] z *ŋ* tylnojęzykowym przed spółgłoskami *k, g*, jak w wyrazach: *ręka, potęga*, jak [eŋ'] z miękkim tylnojęzykowym *ŋ'* przed miękkimi *k', g'*, jak w wyrazach: *ręki, potęgi*, a w wygłosie może być wymawiana na dwa sposoby: bądź bez nosowości, ustnie, np. *chodzę* 'hodim' [χoʒe], bądź z lekką nosowością [χoʒɛ̃]. Należy zwrócić uwagę cudzoziemców na fakt, iż wymowa wygłosu z lekką nosowością jest staranniejsza i pozwala w niektórych przypadkach uniknąć pokrycia się form 1. i 3. os. liczby pojedynczej wybranych czasowników z koniugacji *-ę, -esz*, por. 1. os. (ja) *piszę* 'pišem' *studiuję* 'študiram' i 3. os. (on, ona, ono) *pisze* 'piše', *studiuje* 'študira'. Nosówki *ą* i *ę* wymawia się bez nosowości jako ustne *o* i *e* w pozycji przed *ł* i *l'*, w formach 3. os. singularu i pluralu czasu przeszłego, np. *wziął* 'je vzel', *wzięła* 'je vzela', *wzięli* 'so vzeli' [vʒoÁ, vʒeÁa, vʒel'i]. Jako samogłoski nosowe *ą* i *ę* wymawia się w pozycji przed spółgłoską twardą szczelinową *w, f, z, s, ż, sz, ch*, jak np. w wyrazach: *wąsy* 'brki' [v"sy], czy *węch* 'voh' [vɛχ].

Trzeba również zwrócić uwagę na dwa znaki graficzne *u* i *ó* dziś już jednego polskiego dźwięku [u] oraz na częstą oboczność samogłoskową *ó* : *o*, np. *mój* : *mojego*, *noga* : *nóg*. Słoweniec w początkowej fazie nauki znak diakrytyczny nad literą interpretuje jako graficzne oznaczenie długości głoski, a nie jej cechę artykulacyjną. Zdarza się więc, że na początku nauki studenci odczytują *o* z kreską, czyli [u] jako długie, akcentowane *o*. Z drugiej strony znajomość słowieszczyzny jako jednego z języków słowiańskich może okazać się korzystna przy zapisie ortograficznym polskich wyrazów. Student porównując podobny wyraz w swoim języku, w zasadzie wie, że trzeba go w wyrazie polskim zapisać z *o* z kreską, por. pol. *góra, mój, sól, bór* – słow. *gora, moj, sol, bor*.

Podsumowując porównanie obu systemów samogłoskowych, można stwierdzić, że niektóre samogłoski polskie i słoweńskie są artykułowane w obydwu językach podobnie. Obydwa języki różnią się liczbą posiadanych samogłosek; język polski posiada *y*, nosówki i ich różne realizacje w mowie, słoweński zaś jest bogatszy o różne realizacje długości samogłosek *o* i *e*, co dla Polaka jest w zasadzie nie do opanowania, Słoweńcowi zaś przysparza problemów w początkowej fazie nauki języka polskiego. Oczywiście, zarówno w języku polskim, jak i słoweńskim możemy zaobserwować różnice w wymowie samogłosek wynikające z cech indywidualnych osoby mówiącej, czy odmiany regionalnej bądź dialektalnej języka.

2. SYSTEM SPÓŁGŁOSKOWY JĘZYKA POLSKIEGO I SŁOWEŃSKIEGO

W alfabecie polskim mamy 30 liter oznaczających spółgłoski: *b, c, ch, cz, ć, d, dz, dź, dż, f, g, h, j, k, l, ł, m, n, ń, p, r, rz, s, sz, ś, t, w, z, ź, ż*. Słoweński system spółgłoskowy tworzy 20 następujących liter: *b, c, č, d, f, g, h, j, k, l, m, n, p,*

r, s, š, t, v, z, ž. Z porównania obydwu systemów wynika, że większość spółgłosek jest podobna w systemach obu języków zarówno w zapisie, jak i w wymowie, np. b: pol. *babcia* – słow. *babica*, g: pol. *góra* – słow. *gora*, h: pol. *hak* ‘kavelj’ – słow. *halja* ‘podomka’, k: pol. *klasa* ‘razred’ – słow. *klun* ‘dziób’, l: pol. *lato* ‘poletje’ – słow. *leto* ‘rok’, m: pol. *mama* – słow. *mami*, n: pol. *nos* – słow. *nos*, p: pol. *potem* – słow. *póznjej*, r: pol. *rok* ‘termin’ – słow. *resnica* ‘prawda’, s: pol. *sol* – słow. *sól*, t: pol. *tor* – słow. *tir*, z: pol. *zqb* – słow. *zob*.

Niektóre polskie spółgłoski różnią się od słoweńskich tylko w piśmie, ich artykulacja zaś jest taka sama bądź podobna w obu językach, por. pol. w: *woda* ‘voda’ [voda] – słow. v w pozycji przed samogłoską: *voda* ‘voda’ [voda], pol. ch: *chleb* ‘kruh’ [χlep] – słow. h: *hrup* ‘hałas’ [χrup], pol. rz – ż: *rzeka* ‘reka’, *żaba* ‘žaba’ [žeka/žaba] – słow. ž: *žena* ‘žona’ [žena], pol. sz: *szkoła* [škoła] – słow. š: *šola* [šola], pol. cz: *czapka* ‘kapa’ [čapka] – słow. č: *čop* ‘pędzel/kitka’ [čop]. Z tej różnicy między wymową głoski a zapisem literowym wynika błędna artykulacja dwuznaków jako dwu osobnych dźwięków. Z moich kilkuletnich doświadczeń w nauczaniu Słoweńców języka polskiego wynika, że zdarza się to w początkowej fazie uczenia, najczęściej przy odczytywaniu litery rz, która jest błędnie artykułowana na dwa sposoby, por. *morze* ‘morje’ wymawiane błędnie jako 1° [*morze] albo jako 2° [*morže]. Rzadziej ten problem dotyczył dwuznaków dz i ch, prawie nigdy pozostałych dwuznaków.

Na zróżnicowanie w systemie spółgłoskowym należy zwrócić studentom uwagę na początku nauki języka polskiego, ponieważ w języku słoweńskim nie ma np. liter ł, ń, ć, ś, ź, czy dwuznaków cz, sz, rz, dz, dż, dź. Zdarza się jednak tak, że system nie ma graficznego oznaczenia głoski, ale głoska istnieje w wymowie w określonej pozycji. Tak jest np. z dźwięcznymi głoskami [β] i [p], które można usłyszeć w słoweńskiej mowie jako rezultat upodobnień grup spółgłoskowych, na przykład *učbenik* ‘podręcznik’ [uʃbenik], *odločba* ‘decyzja’ [odloʃba], *noč bo* ‘noc będzie’ [noʃbo], *proč daj* ‘wyrzucić/odrzuć’ [proʃdaj]; *Kocbek* [koʃbek], *tujec gre* ‘cudzoziemiec idzie’ [tujeʃgre], *stric Branko* ‘wujek Branko’ [striʃbranko], lub które występują w nielicznych wyrazach obcych, np. słow. *dž*: *džungla* ‘dżungla’ [ʃungla] lub ujrzyć w zapisie wyrazów obcych, np. *stric Džon*, *bridž*, *džungla*, gdzie np. w izolacji będzie realizowany jako bezdźwięczna głoska č, np. *bridž* [br’ič].

Wymowa miękkiej głoski ń jest znana Słoweńcowi, gdyż istnieje w języku słoweńskim dźwięk o podobnych cechach artykulacyjnych, który realizowany jest w piśmie za pomocą odmiennego znaku graficznego – dwuznaków nj, por. pol. *koń* – słow. *konj*. Należy również zwrócić uwagę słoweńskiego studenta na zapis ortograficzny oraz wymowę spółgłosek miękkich ś, ź, ć, ń, dź. Kiedy samogłoska i jest jedyną samogłoską w sylabie, miękkość spółgłoski nie jest oznaczona, np. *siła* ‘sila’, *zima* ‘zima’, *cicho* ‘tiho’, *widzi* ‘vidi’, *nic* ‘nič’. Samogłoska i ma wtedy funkcję miękczącą i sylabotwórczą. Wymowa tych głosek jest miękka: [šiÁa, žima, čixo, viʔi, nič], a nie jak w języku słoweńskim tylko

zmiękczone: *sila* ‘siła’ [s’ila], *zima* ‘zima’ [z’ima]. Jeśli jest w sylabie jeszcze jedna samogłoska, wtedy *i* pełni tylko funkcję miękczącą, np. *siedem* [śedem], *ziemia* [żem’a], *ciocia* [ćoća], *dziecko* [P’eko], *nie* [ńe]. Tylko w pozycji przed spółgłoską i na końcu wyrazu miękkość oznaczona jest przez znak diakrytyczny, np. *śnieg* ‘sneg’, *ktoś* ‘nekdo’, *ćwiczenie* ‘vaja’, *pisać* ‘pisati’, *groźba* ‘grožnja’, *dźwięk* ‘zvok’, *bądź* ‘bodi’, *koń* ‘konj’.

Podobnie jest z dźwiękiem *ł* [Á], który istnieje w słoweńskiej wymowie, ale nie ma szczególnego osobnego znaku graficznego. Jego artykulacja ukryta jest pod literą *v* lub *l* czy też *u* w ściśle określonych pozycjach. Wymowa niektórych wyrazów może być dwojaka, np. *del* [del] lub [deÁ].

Porównaj w poniższej tabeli słoweński dźwięk [Á], który może być realizowany w piśmie za pomocą różnych liter.

Litera	Głoska	Przykłady
v	[Á] (u niezgłoskotwórcze)	<i>sivka</i> ‘ławenda’, <i>siv</i> ‘szary’
l		<i>belkast</i> ‘białawy’, <i>bel</i> ‘biały’, <i>polotok</i> ‘półwysep’, <i>bral</i> ‘czytał’, <i>mrzel</i> ‘zimny’, <i>kotel</i> ‘kocioł’, <i>misel</i> ‘myśl’, <i>poln</i> ‘pełny’, <i>čoln</i> ‘łódka’, <i>jabolko</i> ‘jabłko’, <i>solza</i> ‘łza’, <i>polž</i> ‘ślimak’
u		<i>nauk</i> ‘nauka’

W języku polskim istnieje różnica między liczbą głosek w wyrazie a liczbą prezentujących je w zapisie liter. Głoski mogą być realizowane w piśmie przez dwu- lub trójznaki, w języku słoweńskim zaś zasadniczo nie ma różnicy między liczbą głosek i liter, por. polski wyraz *chrząszcz* (9 liter, a 5 głosek) i słoweński *hrošč* (5 liter i 5 głosek) oraz poniższą tabelę, która przedstawia stosunek między liczbą liter a liczbą głosek na przykładach z obu języków.

Język polski	Liczba liter	Liczba głosek
<i>Szczebrzeszyn</i> ‘mesto na ju-govzhodu Poljske’	s-z-c-z-e-b-r-z-e-s-z-y-n (13)	[ščebžešyn] (9)
<i>dzień</i> ‘dan’	d-z-i-e-ń (5)	[P’eń] (3)
<i>pszczoła</i> ‘čebela’	p-s-z-c-z-o-ł-a (8)	[pščoÁa] (6)
<i>rzecz</i> ‘reč/stvar’	r-z-e-c-z (5)	[žeč] (3)
<i>dzieciół</i> ‘detel’	d-z-i-ę-c-i-o-ł (8)	[P’eńčoÁ] (6)
<i>pączek</i> ‘krof’	p-ą-c-z-e-k (6)	[poŠček] (6)
<i>woda</i> ‘voda’	w-o-d-a (4)	[voda] (4)
Język słoweński	Liczba liter	Liczba głosek
<i>čas</i> ‘czas’	č-a-s (3)	[čas] (3)

ščetka 'szczotka'	š-č-e-t-k-a (6)	[ščetka] (6)
dež 'deszcz'	d-e-ž (3)	[dež] (3)
žuželka 'owad'	ž-u-ž-e-l-k-a (7)	[žuželka] (7)
hrošč 'chrząszcz'	h-r-o-š-č (5)	[χrošč] (5)
čopič 'pędzelek'	č-o-p-i-č (5)	[čop'ič] (5)
konj 'koń'	k-o-n-j (4)	[koń] (3)

Najwięcej problemów słoweński student napotyka przy artykulacji głoski w. Wynikają one ze skomplikowanej i problematycznej wymowy oraz zapisu spółgłoski v w rodzimym języku słoweńskim, gdzie może występować w funkcji przyimka i przedrostka. Wargowo-zębowe v, a więc takie jak w języku polskim przed samogłoskami i spółgłoskami dźwięcznymi, jest wymawiane w języku słoweńskim tylko w pozycji przed wokalem, por. *vin* 'wino', *Sava* 'nazwa rzeki', *vas* 'wieś', również przed półgłoską, której brak w zapisie wyrazu, np. *vrt* 'ogród' [vɛrt]. W innych pozycjach, o których będzie mowa poniżej, słoweńskie v może być wymawiane jako: 1. u niezgłoskotwórcze [Á], 2. spółgłoska dwuwargowa dźwięczna [v], 3. spółgłoska dwuwargowa bezdźwięczna [ʍ] czy nawet 4. samogłoska u [u]. W języku polskim zaś głoska w może być realizowana przez dźwięczne wargowo-zębowe w lub bezdźwięczne wargowo-zębowe f, por. *woda* 'voda', *dawno* 'davno', *rzeczownik* 'samostalnik', *dziewczyna* 'punca/dekle', *krakowski* 'krakovski'.

Słoweńskie v w pozycji za samogłoską i jednocześnie w wygłosie lub przed spółgłoską wymawiamy jako u niezgłoskotwórcze [Á]: *siv* 'szary' [s'iÁ], *sivka* 'ławenda' [s'iÁka], *bral* 'czytał' [braÁ], *bralca* 'czytelnika' [braÁca], *davno* 'davno' [daÁno]. U niezgłoskotwórcze [Á] wymawiane jest również na końcu pierwszego członu złożenia, jeśli nagłos drugiego członu zaczyna się na samogłoskę: *polizdelek* 'półprodukt' [poÁizdelɛk]. Również w połączeniach międzywyrazowych, kiedy wygłos pierwszego wyrazu kończy się na samogłoskę, nagłos drugiego zaczyna się zaś na spółgłoskę v- przed spółgłoską: *bi vsak* 'by każdy' [bi Ásak], *bi vzela* 'by wzięła' [bi Ázela] lub u-: *bi ubila* 'by zabiła' [bi Ábila], *bi uklonila* 'by zgłęła' [bi Áklonila]. Problemem w początkowej fazie uczenia się języka polskiego jest więc artykulacja w w pozycji przed spółgłoską dźwięczną, gdzie Słoweńcy zamiast dźwięcznej spółgłoski wargowo-zębowej v, wymawiają u niezgłoskotwórcze. Stąd błędna wymowa wyrazów typu: *davno* [*daÁno], *rzeczownik* [*žečoÁnik]. Również w w pozycji przed spółgłoską bezdźwięczną, Słoweńiec na początku będzie artykułował jako u niezgłoskotwórcze, np. na granicy morfemów z przyrostkami przymiotnikowymi: *warszawski* [*varšaÁsk'i] zamiast [varšafsk'i], czy w nazwiskach pochodzenia przymiotnikowego typu *Nowakowska*, *Wtorkowska* [*novakoÁska, *utorkoÁska] zamiast [novakofska, ftorkofska], ponieważ słoweńszczyzna nie zna bezdźwięcznej artykulacji v w postaci f. Dwuwargowe słoweńskie v, które może być dźwięczne [w] bądź bezdźwięczne [ʍ] wymawiane jest w pozycji przed spółgłoską. Dźwięczne

wymawia się w pozycji przed inną niż *v* spółgłoską dźwięczną lub na końcu wyrazu za spółgłoską właściwą, np. *vzeti* ‘wziąć’ [wzeti], *vnuk* ‘wnuk’ [wnuk], *vlak* ‘pociąg’ [vlak], *odvzeti* ‘odjąć’ [odwzeti]; *barv* ‘kolorów’ [barw], bezdźwięczne [ɱ] natomiast w pozycji przed spółgłoską bezdźwięczną, np. *predvsem* ‘przede wszystkim’ [pretɱsem], *vsak* ‘każdy’ [ɱsak], *v tebi* ‘w tobie’ [ɱteb’i]. Dodatkowo w miejsce dźwięcznej lub bezdźwięcznej artykulacji dwuwargowej spółgłoski [w/ɱ], możliwe są osobliwe artykulacje w ramach indywidualnych cech wymowy, w większości przypadków zależne od szybkości mówienia. Może to być wymowa *w* jako *u* – szczególnie podczas powolnego mówienia, np. *vzeti* [wzeti/uzeti], *vnuk* [wnuk/uzet]; *vsak* [ɱsak/usak], *predvsem* [pretɱsem/predusem], choć zazwyczaj tylko wymowa *vlak* [vlak], *vrana* ‘wrona’ [vrana]. Nagłos wyrazów, które zaczynają się w pisowni z samogłoską *u*-wymawia się bądź jako *u*-, bądź jako dwuwargowe dźwięczne [w] lub bezdźwięczne [ɱ], np. *ubiti* ‘zabić’ [ubiti/wbiti], *ukloniti* ‘zgiąć, ugiąć’ [ukloniti/ɱkloniti], też w pozycji między wyrazami, np. *boš ubila* ‘zabijesz’ [bošubila/bošwbila], *boš uklonila* ‘zegniesz’ [bošuklonila/bošɱklonila]. Słoweński przyimek *v* w pozycji przed samogłoską, jeśli nie jest zależny od wygłosowej samogłoski wyrazu przed nim, wymawia się jako dwuwargowe [w] albo jako [u] – w zależności od szybkości mówienia, np. *v igri* ‘w grze’ [wigri/uigri], *vendar je v igri* ‘jednak jest w grze’ [ɛ̃vɛ̃igri] – tutaj jako *u* niezgłoskotwórcze (*Slovenski pravopis*, 81–82). Z tych osobliwości wymowy spółgłoski *v* oraz braku jej bezdźwięcznego wariantu w postaci *f* wynika początkowo błędna artykulacja polskich wyrazów typu *wtorek* ‘torek’ [*utorek/vtorek] zamiast [ftorek], *wpisać* ‘vpisati’ [*up’isać/vp’isać] zamiast [fp’isać].

Kolejny kłopot, z którym spotyka się słoweński student to wymowa dwu konsonantów w wygłosie, z którego jeden to spółgłoska półotwarta – sonant, tak jak w wyrazach: *myśl*, *rzekł*, *wiatr*, *teatr*, *pieśń*. Słoweńskiemu studentowi trzeba tu zwrócić uwagę, że między dwiema spółgłoskami w zakończeniu polskich wyrazów nie występuje półgłoska, jak to jest w języku słoweńskim, por. słów. *misel*, *rekel*, *veter*, *teater*, *pesem*. W słoweńskiej wymowie polskich słów wkrada się więc w to miejsce półgłoska. Podobne zjawisko obserwujemy w wymowie zakończeń typu *-yzm/-izm*, np. *socjalizm*, *biurokratyzm*, które w języku słoweńskim mają postać z półgłoską *-izem*, np. *socializem*, *komunizem*.

W rodzimych polskich wyrazach głoski *k* i *g* w pozycji przed *e* są zapisywane i wymawiane miękko, np. *kierownik*, *brzegiem*, czy w zakończeniach przymiotników rodzaju nijakiego i niemęskoosobowego, np. *wielkie*, *gorzkie*, *szerokie*, *długie*, *drogie*. Za tymi twardymi głoskami *k*, *g* występuje końcówka *-i*, jak za tematami, które kończy głoska miękka, np. *wielk-i*, *dług-i*, *matk-i*, *rzek-i*, *zegark-i*, *rog-i*, a nie *-y*, jak na przykład w wyrazach: *mocn-y*, *dobr-y*, *siostr-y*, *dziwczyn-y*, *dom-y*. Język słoweński wymawia takie połączenia twardo, por. *mehke* ‘miękkie’, *dolge* ‘długie’, czy *liker* ‘likier’.

Wokal *i* w pozycji po samogłosce wymawiamy jako *ji*, np. *moi* [moji], *kra-ina* [krajiina]. W zakończeniach wyrazów obcych i zapożyczonych piszemy *i*, które wymawiamy jak *j* – wyrazy te w polszczyźnie są o sylabę krótsze od podobnych w języku słoweńskim, por. pol. *Maria*, *geografia*, *biblia*, *Słowenia* – słow. *Marija*, *geografija*, *biblija*, *Slovenija*. Wszystkie polskie głoski szumiące są twarde, dlatego za nimi nigdy nie występuje miękczące *i*, ale *y*, np. *Rzym*, *żyto*, *czysty*, *zyć*, w języku słoweńskim po tych spółgłoskach występuje *i*, np. *Rim*, *žito*, *čist*, *šiti*.

Język słoweński nie ma wyrazów zawierających spółgłoski podwojone. Wyrazy obce, które w oryginalnej postaci posiadają geminaty, są przyswajane przez język słoweński tylko z jedną spółgłoską, por. pol. *brutto*, *netto*, *libretto*, *getto*, *ballada* – słow. *bruto*, *neto*, *libreto*, *geto*, *balada*. Należy zwrócić studentom uwagę na wymowę tego typu wyrazów. Najczęściej podwojone jest *n*, np. *Anna* ‘Ana’, *wanna* ‘kad’, *panna* ‘samska’, *inny* ‘drugi/drugačen’, *winny* ‘kriv’, *dziecinny* ‘otročji’, czasem podwojone jest *k*, np. *lekko* ‘lahko’, *miętko* ‘mehko’. Do podwojenia dochodzi również na granicy morfemów na styku przedrostka z rdzeniem – to zjawisko znane jest też w języku słoweńskim, np. *oddać* ‘oddati’, *naddatek* ‘dodatek’, *poddany* ‘podvržen’, *wwozić* ‘uvoziti’. W obu przypadkach podwojoną spółgłoskę należy artykułować jako dwie spółgłoski lub jedną przedłużoną: [pa•na], [va•na], [le•ko], [bru•to], [l'ibre•to], [ba•lada]; [o•dać], [po•dany]. Jeśli podwojona spółgłoska znajduje się na początku wyrazu, to wymawia się jako jeden długi dźwięk w przypadku szczelinowych: *wwozić* ‘uvoziti’ [•vozić], a jako dwie głoski w przypadku zwarto-wybuchowych i afrykatów: *czczy* ‘tešč’ [ččy].

Z różnego sposobu przyswajania wyrazów obcych do systemu polskiego i słoweńskiego wynikają również problemy uczących się obu języków z wymową tych wyrazów. Najczęściej dotyczy to głoski *s* i *z*, por. pol. *konserwa*, *Erasmus*, *konserwatywny* – słow. *konzerva*, *Erazmus*, *konzervativen*. W języku polskim niektóre wyrazy angielskie przeszły do polskiego systemu, zachowując oryginalny zapis i wymowę, np. *weekend*, czy *whisky*, w języku słoweńskim zaś te dwa wyrazy zostały przystosowane do systemu słoweńskiego zarówno w pisowni, odmianie, jak i w wymowie, por. słow. *vikend*, *vikenda*, *vikendom*, *viski*, *viskija*.

Należy zwrócić uwagę na różne oznaczenia ortofoniczne tego samego dźwięku, np. [u]: *u*: *kura* ‘kura’ i *ó*: *góra* ‘gora’, [χ]: *h*: *hak* ‘kavelj’ i *ch*: *chodźić* ‘hoditi’, [ž]: *rz*: *rzeka* ‘reka’ i *ž*: *žaba* ‘žaba’ czy [ć]: *ci*: *ciocia* ‘teta’, *ć*: *ćwiczenie* ‘vaja’, *dź*: *miedź* ‘baker’.

Podsumowując porównanie obu systemów spółgłoskowych, można stwierdzić, że większość spółgłosek polskich i słoweńskich jest artykułowana w obydwu językach podobnie. W obydwu językach niektóre głoski są realizowane w piśmie za pomocą takich samych liter (np. *b*: pol. i słow. *balon*). Mamy również głoski, które są przedstawione w piśmie za pomocą różnych znaków gra-

ficznych (*szkoła* – *šola*). Ta rozbieżność między wymową a pisownią jest jednym ze źródeł problemów, z którymi muszą sobie poradzić Słowenci uczący się języka polskiego. Ponadto porównywane języki różnią się liczbą posiadanych spółgłosek – język polski jest np. bogatszy w spółgłoski miękkie, których wymowa sprawia Słowenom problemy.

Mimo faktu, iż przed Słowencami uczącymi się języka polskiego stoi szereg problemów ortofonicznych, które wynikają chociażby ze zróżnicowania polszczyzny (por. norma wzorcowa *fī*-zy-ka, norma użytkowa *fi*-zy-ka), związanych z wymową samogłosek nosowych (por. *poŠček*) czy wygłosowych spółgłosek dźwięcznych (por. *obras*), upodobnieniami w grupach spółgłoskowych (por. *Āafka*) czy wymową głosek, których nie ma w ich rodzimym systemie, Słowenci jednak chętnie uczą się języka polskiego. Twierdzą, że polszczyzna „brzmi” im bardzo elegancko, m. in. z powodu stałego akcentowania wyrazów i obecnych w systemie spółgłosek miękkich oraz obcych im samogłosek nosowych. Praktyka językowa pokazuje, że słowenscy studenci, po zapoznaniu się z polskim systemem fonetycznym i po ćwiczeniach fonetycznych, pokonują trudności związane z wymową i z czasem bardzo dobrze opanowują prawidłową artykulację polskich wyrazów.

BIBLIOGRAFIA

- Ostaszewska D., Tambor J., 2004, *Fonetyka i fonologia współczesnego języka polskiego*, Warszawa.
 Toporišič J., 1992, *Enciklopedija slovenskega jezika*, Ljubljana.
 Toporišič J., 2000, *Slovenska slovnica*, Maribor.
 Slovenski pravopis, 2001, Ljubljana.
 Štefanova R., Łaciak W., 1969, *Učbenik poljskega jezika*, Slovenije, Ljubljana.

Summary

The article shows certain phonetic difficulties encountered by Slovene students during the initial stages of learning Polish. These learners face a number of pronunciation-related problems resulting from various phenomena occurring in Polish, including variation across different registers (cf. standard pronunciation *fīzyka* ‘physics’, vernacular pronunciation *fizyka*), the realization of nasal vowels (cf. *wziął* ‘he took’, *pączek* ‘doughnut’, *wąs* ‘moustache’ [vʒoĀ, poŠček, v“s]), word-final devoicing of voiced consonants (*obraz* ‘picture’ [obras]), or assimilations within consonant clusters (*dziewczyna* ‘girl, girlfriend’ [p‘efčyna]). Furthermore, problems arise due to the differences between the native and the target language, as e.g. in the case of Polish sounds absent from the native Slovene system, such as *q*, *e*, or *ł*, di- and trigraphs corresponding to single sounds, cf. *chłopak* ‘boy, boyfriend’ [χĀopak], *dziadek* ‘grandfather’ [p‘adek], or various graphic representations of the same phoneme, e.g. [u]: *kura* ‘hen’ – *góra* ‘mountain, top’; [χ]: *hak* ‘hook’ – *chodzić* ‘to walk’, [ž]: *rzeka* ‘river’ – *žaba* ‘frog’, [ć]: *ciocia* ‘aunt’ – *ćwiczenie* ‘exercise’ – *miedź* ‘copper’. The article employs a comparative approach to the issues at hand and may therefore prove useful for teachers of Polish working with Slovene students.